

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Пономарьова Г. Ф.

доктор педагогічних наук, професор, ректор Комунального закладу
«Харківська гуманітарно- педагогічна академія» Харківської обласної ради

Ключові слова: виховання, моральне виховання, інклюзія, інклюзивна освіта, суспільство рівних можливостей.

Keywords: training, moral training, inclusion, inclusive education, society of equal opportunities.

У сучасному демократичному українському суспільстві знаходить широку громадську підтримку думка про те, що вирішення проблеми реабілітації та соціальної адаптації дітей з особливими потребами це турбота не тільки батьків і педагогів, а й усієї громадськості. Діти з обмеженими можливостями розвитку не повинні бути ізольовані від суспільства, а, навпаки, мають жити й виховуватися вдома, навчатися у навчальних закладах відкритого типу, активно спілкуватися зі своїми однолітками, членами родини, одержувати всіляку допомогу та підтримку від громадськості, підприємств, закладів, організацій тощо. Наголосимо, що найбільш ефективним шляхом вирішення проблеми соціальної інтеграції дітей та молоді з інвалідністю у сфері освіти є інклюзія. Однак упровадження інклюзії в освітній процес неможливе без ґрунтовного переосмислення процесу підготовки педагогічних кадрів і наповнення фахових освітніх програм інноваційним – інклюзивним

– змістом, а також упровадження нових підходів до виховної роботи зі студентами – майбутніми педагогами.

На теперішній час у монографіях, дисертаціях та інших наукових працях висвітлено теоретичні концепції, класифікації, відокремлено основні групи дітей, які потребують створення особливих умов у процесі їхньої реабілітації та соціальної адаптації (І. Бех, В. Бондарь, Т. Власова, В. Засенко, В. Кащенко, В. Лубовський, Є. Мاستюкова, В. Синьов, О. Хохліна, М. Шеремет, М. Ярмаченко); організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю з обмеженими можливостями (М. Андреева, І. Іванова, В. Ляшенко, А. Колупаєва, О. Молчан, О. Рассказова, В. Тесленко, М. Чайковський, А. Шевцов); особливості підготовки вчителів до роботи в інклюзивній освіті (К. Волкова, О. Кучерук); проблема педагогічної підтримки як компонента гуманістичної теорії виховання в межах міждисциплінарного підходу (М. Альошина, О. Асмолов,

А. Волкова, О. Газман, В. Грицюк, А. Мудрик, С. Подмазін, Л. Сергієнко, Є. Ямбург, Г. Шевченко).

Важливим аспектом становлення такого професіонала здатного до роботи в інклюзивному освітньому просторі має стати ґрунтовна вихована робота вищого навчального закладу з формування стійких моральних підвалин, альтруїзму і гуманізму.

Розкриваючи питання виховання студентів – майбутніх педагогів – необхідно висвітлити існуючу нормативну базу з питання запровадження інклюзивної освіти в Україні. Необхідність надання дітям з обмеженими можливостями рівних прав в одержанні освіти та соціальної адаптації в суспільстві знаходить підтвердження в таких документах міжнародного стандарту, як «Конвенція ООН про права дитини», «Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей». Відповідні документи, у яких визначена пріоритетність інтересів дітей (у тому числі й дітей з обмеженими можливостями розвитку), прийняті в Україні: Конституція України, Національна програма «Діти України», Закон України «Про освіту», Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти тощо. Процес приєднання України до світового досвіду реабілітації та соціальної адаптації дітей з обмеженими можливостями розвитку триває. Україна як суверенна держава взяла на себе конкретні зобов'язання щодо реалізації на практиці конституційних прав дітей цієї категорії.

Прийняті в Україні документи та діяльність щодо їх практичної реалізації значно розширюють можливості диференціації та індивідуалізації освіти, реабілітації й соціальної адаптації дітей з особливими потребами. Але ситуація ускладнюється тим, що існуюча державна освітня система, вимагає не лише змістового оновлення але й зміни усєї системи фахової підготовки педагогічних кадрів покликаних працювати в інклюзивних школах.

У дослідженнях інклюзії розуміється як суспільна ідеологія, державна політика, реальні процеси, які в сукупності створюють у суспільстві можливість усім дітям брати участь в усіх соціальних програмах, діях, ініціативах. Інклюзивну освіту авторка розуміє як систему освітніх послуг, що ґрунтуються на принципі забезпечення права дітей на освіту та права навчатися зі місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами умовах загальноосвітнього закладу. Одним із головних завдань інклюзії є відгук на широкий спектр освітніх потреб дітей у шкільному середовищі та поза його межами [1, 2].

На нашу думку готовність педагога до роботи з дітьми з особливими потребами багато в чому залежить від сформованості моральних і духовних якостей особистості. Ці якості формуються у майбутнього фахівця в освітньому процесі навчального закладу вищої освіти за змістовими домінантами виховання:

- високого рівня моральних якостей (чесності, відповідальності, обов'язковості, доброзичливості);

- моральної культури, що містить розуміння високоморальних національних та загальнолюдських цінностей;
- гуманістичних поглядів, переконань і світогляду.

Таке розуміння якостей особистості майбутнього педагога дає фундамент для визначення вимог що висуваються суспільством рівних можливостей до фахівця школи інклюзивного типу.

Ми визначаємо чотири напрями виховної роботи у виховній системі вищого педагогічного навчального закладу: аудиторна й поза аудиторна робота, педагогічна практика і самовиховання. Наповнюючи кожен з цих напрямів «моральним змістом ідеї інклюзивного навчання», ми забезпечимо підготовку висококваліфікованого фахівця зі стійкими переконаннями, здатного до трансляції цих ідей у суспільство.

Реалізуючи перший напрям – аудиторна робота – варто пам'ятати, що дисципліни, що вивчаються у вищих педагогічних навчальних закладах, різнобічно впливають на становлення та розвиток не тільки наукових, професійних поглядів, але і світоглядних, громадянських, естетичних, моральних ідеалів майбутніх фахівців. Ми пропонуємо доповнювати навчальні дисципліни «Педагогіка», «Методика виховної роботи» і «Технології педагогічної роботи» розділами «Інклюзивна освіта в Україні», «Технології педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами», а також ввести в навчальні плани освітньо-

кваліфікаційного рівня «Бакалавр» дисципліни «Основи інклюзивної освіти», «Моделі технології інклюзивної освіти в світі», «Теорія і практика реалізації інклюзивної освіти в Україні».

Наповнюючи другий напрям виховної роботи – позааудиторний – інклюзивним змістом, варто наголосити, що саме під час позааудиторної роботи студенти набувають цінностей, що сприяють формуванню в них духовності, оволодівають навичками й уміннями самооцінки, а також усвідомлення студентами цінності педагогічних знань, вироблення моральних і духовних ідеалів. Організація позааудиторної роботи розрахована на те, щоб кожен студент мав можливість репрезентувати себе як індивідуальність у загальній колективній творчій справі.

Згідно з цим напрямом ми пропонуємо активно залучати студентів до волонтерської діяльності це допоможе в неформальній обстановці підготувати їх до спілкування з людьми з особливими потребами. Кордони у дружбі і спілкування між людьми із різним рівнем здоров'я (не залежно від нозології) існують тільки в уяві людей, і формуються під дією стереотипів [2]. Відкриваючи себе для спільного дозвілля і дружби, кожна особистість розширює свій світогляд, знаходить нових друзів і інтереси, а безкорисна волонтерська діяльність сприяє розвитку альтруїзму як складової моралі.

Організація виховної роботи за третім напрямом – педагогічна практика – передбачає, що у цей період відбувається процес професійного становлення

та самовизначення майбутніх педагогів, актуалізуються й поглиблюються їхні теоретичні знання, удосконалюються педагогічні вміння та навички. Педагогічна практика допомагає реально розвивати за умов природного педагогічного процесу методичну рефлексію. Аналіз такої діяльності допомагає практиканту усвідомити труднощі, що виникають у процесі роботи та віднайти шляхи їх подолання.

Під час педагогічної практики студент – майбутній педагог – має можливість відвідуючи інклюзивну школу, проаналізувати свої знання і навички роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, а також відрефлексувати свої емоції і почуття, які виникають під час співпраці із ними. У майбутньому це допоможе більш ефективно виконувати свої професійні обов'язки.

Четвертий напрям роботи – стимуляція до самовиховання, на наш погляд є одним із найважливіших, оскільки майбутній фахівець має розуміти, що соціальні зміни відбуваються повсякчас і це перш за все відбувається на державній системі осві-

ти, то ж здатність до самоусвідомлення і само змін – є важливою умовою становлення педагога.

Отже, на нашу думку виховання майбутніх педагогів буде більш ефективним за умови наповнення навчальних дисциплін концепціями інклюзивної освіти, залучення до волонтерської діяльності в позааудиторній роботі, відвідування інклюзивних шкіл під час педагогічної практики і стимуляції майбутніх фахівців до самовиховання.

Література

1. Андреева М. О. Развитие социальной компетентности студентов с особливими потребами у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 „Соціальна педагогіка” / Андреева Марія Олександрівна. – Харків: КЗ „ХГПА” ХОР, 2013. – 261 с.
2. Бойчук Ю. Д. Инклюзивное образование в Украине: современное состояние и тенденции развития / Ю. Д. Бойчук // Особый ребенок: междунар. научн.-практ. журн. – Екатеринбург, 2012. – № 2. – С. 113-118.
3. Рассказова О. І. Развитие социальной ответственности учащихся в условиях инклюзивной освіти: теория та технология: монографія / О. І. Рассказова. – Харків : ФОП Шейніна О. В., 2012. – 468 с.